

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหา

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจปฏิกริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นตามสภาพที่เป็นจริงในสังคมไทย โดยศึกษาตามตัวแปรต่อไปนี้คือ สถานภาพ เพศ ศาสนา อาชีพหลักของครอบครัว ภูมิภาค และสภาพความเป็นเมือง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าความเจริญด้านวัตถุ และเทคโนโลยีก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ส่วนด้านจริยธรรมนั้นหาได้เจริญควบคู่หรือเป็นสัดส่วนที่พอเหมาะกับความเจริญด้านวัตถุธรรมไม่ ดังจะเห็นได้จาก การแก่งแย่งชิงดีกัน การขาดความรับผิดชอบ การทุจริตต่อหน้าที่ การก่ออาชญากรรม การกระทำผิดทางเพศ การละเมิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงาม เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความเสื่อมโทรมทางด้านจริยธรรมของประชาชนทั้งสิ้น

การจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้นั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดคือจะต้องพัฒนาพลเมืองในประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพดี คือเป็นผู้มีจริยธรรมสูง นั่นคือมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น สังคมหรือประเทศชาติใดที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีจริยธรรมสูง ย่อมมีความเห็นอกเห็นใจ รักใคร่ ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจ สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลให้สูงขึ้นจึงจำเป็นต่อความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524:1)

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เยาวชนไทยตลอดมา ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2503 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2504:4) หรือแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ 2520:17-18) ต่างก็ระบุให้จริยศึกษาเป็นองค์ประกอบที่

สำคัญของแนวนโยบายของการจัดการศึกษาของรัฐที่จะต้องเสริมสร้างเพื่อให้เยาวชนไทยมีบุคลิก
ลักษณะ อุปนิสัย และพฤติกรรมที่ดีงาม เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา สถาบันต่าง ๆ ในสังคมต่างตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลเพิ่มมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การสัมมนา การประชุม การเผยแพร่เอกสาร การวิจัย และอื่น ๆ โครงการศึกษาและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนได้รับความสนใจและสนับสนุนเป็นอย่างมากจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ดังจะเห็นได้จากการจัดโครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ การจัดประชุมอบรมครูและพัฒนาจริยศึกษาในโรงเรียนของกรมศาสนา ตลอดจนให้เงินทุนสนับสนุนโครงการวิจัยทางด้านจริยธรรมของกรมการฝึกหัดครู สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติและสภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น

เนื่องจากจริยธรรมเป็นเรื่องที่มีขอบข่ายกว้างขวางและมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากมาย ทั้งสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต มนุษย์และสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับมนุษย์ด้วยกันเนื่องจากมนุษย์อาศัยอยู่ในสังคมซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ได้รับความรู้ และประเมินพฤติกรรมของบุคคลอื่นว่าดีงาม ถูกต้อง ควรหรือไม่ควร อันส่งผลให้มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก เช่น การยกย่องชมเชย ให้กำลังใจ เห็นด้วย หรือมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ เช่น การตำหนิ ราคามณ์ ฟ้องร้อง หรือลงโทษต่อผู้กระทำนั้น ๆ

ปฏิริยาจริยธรรม โดยเฉพาะปฏิริยาภายนอกมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมและควบคุมความประพฤติของคนในสังคม เพราะการกระทำใดที่บุคคลทำแล้วได้รับการยอมรับหรือชมเชยจากผู้อื่น บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งนั้นอีกในเวลาต่อมา ในทางกลับกัน การกระทำใดที่ทำแล้วไม่ได้รับการยอมรับ ถูกตักเตือน ตำหนิ หรือลงโทษ บุคคลก็มีแนวโน้มจะไม่กระทำสิ่งนั้นในอนาคตอีก เพราะฉะนั้นพฤติกรรมใดที่คนในสังคมมีปฏิริยาจริยธรรมในทางบวก พฤติกรรมนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น และพฤติกรรมใดที่คนในสังคมมีปฏิริยาในทางลบ พฤติกรรมนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะลดลง ยิ่งกว่านั้นสังคมใดที่สมาชิกกล้าแสดงออกซึ่งปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น สังคมนั้นก็จะมีสมรรถภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาลงไป ส่วนสังคมที่สมาชิกขาดความกล้าหาญในการแสดงปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น สังคมนั้นมักเป็นสังคมที่สมาชิกทำอะไรตามใจชอบและขาดการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคม สังคมก็จะมีจริยธรรมเสื่อมและเกิดความสับสน วุ่นวายไม่สงบสุข

การศึกษากฎกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาถึงสภาพที่เป็นจริงของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง อันได้แก่ นักเรียน ซึ่งเป็นผู้ได้รับการอบรมสั่งสอนครูและผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่สำคัญในการประพฤติปฏิบัติตนของเด็ก ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ซึ่งคิดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย

ความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยา นักการศึกษา และนักวิชาการได้ให้ความหมายของ "จริยธรรม" (Morality) แตกต่างกันไป ซึ่งจะยกเป็นตัวอย่างโดยสังเขปดังนี้

ไอแซนส์ (Eysenck 1964:1970 (a)) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นผลสะท้อนจากการวางเงื่อนไข (Conditioned Reflex) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการกระทำที่สังคมลงโทษ โดยการหลีกเลี่ยงนั้น มีความกังวลเป็นรากฐานอยู่ แนวคิดนี้สอดคล้องกับเบอร์ควิทซ์ (Berkowitz 1964) ที่ว่าจริยธรรมเป็นการประเมินการกระทำอันเป็นความเชื่อของสมาชิกในสังคมตามที่กำหนดไว้ว่าถูกต้อง (Lickona 1976:3)

บราวน์ (Brown 1965:411) ได้กล่าวว่าจริยธรรมคือระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิดคล้ายกับไวยากรณ์ เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับการแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจากประโยคที่สร้างขึ้นไม่ ดี จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนกับไวยากรณ์ซึ่งมีการวิวัฒนาการไปเสมอ อาจเป็นไปได้ว่าจริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปเร็วกว่าไวยากรณ์เสียอีก จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะมีอิทธิพลจากจริยธรรมของแหล่งอื่น และเพราะมีการสร้างสถานการณ์ใหม่ขึ้นมามากมาย

ในทฤษฎีของโคลเบิร์ก (Kohlberg 1971:405) จริยธรรมเป็นสิ่งควบคุมการตัดสินใจว่าถูกต้องเหมาะสมของพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้นจะมีลักษณะเป็นเหตุผลสากลกว้างขวางไม่ขัดแย้งกัน เป็นเหตุผลที่มีรากฐานจากความมีหลักการและเป็นอุดมคติ

โฮแกน (Hogan 1973:217-232) เชื่อว่าจริยธรรมเป็นระบบของกฎเกณฑ์สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคมหรือพฤติกรรมระหว่างบุคคล และเป็นสิ่งที่สามารถระบุออกมาได้

ก๊อ สวัสดิพิทานิชย์ (กรมวิชาการ 2523:142) กล่าวว่าจริยธรรมคือประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ตั้งงามเหมาะสม

สาโรช บัวศรี (กรมวิชาการ 2523:142) กล่าวว่าจริยธรรมคือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม

ในการประชุมสัมมนาระหว่างนักวิชาการฝ่ายศาสนา ฝ่ายปรัชญา ฝ่ายจิตวิทยา และการศึกษเกี่ยวกับจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2522 สรุปความหมายของจริยธรรมได้ว่า จริยธรรมเป็นแนวทางความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าและพึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525:6)

ส่วนคณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย ซึ่งดำเนินการโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523:8) ได้จัดการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยและได้อภิปรายความหมายของจริยธรรม สรุปได้ว่า จริยธรรมคือการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่ตั้งงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จากความหมายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นความหมายของจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ว่า หมายถึงแนวทางที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ตั้งงาม ถูกต้อง ควรปฏิบัติ พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ไม่ตั้งงาม ไม่ถูกต้อง ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของจริยธรรม

นักจิตวิทยาหลายท่านได้จำแนกจริยธรรมออกเป็นหลายลักษณะต่าง ๆ กัน ดังเช่น บราวน์ (Brown 1965:411) เห็นว่าจริยธรรมมี 3 มิติคือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct) ซึ่งใกล้เคียงกับการจำแนกของฮอฟแมน (Hoffman 1979:958-966) ซึ่งเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วยสามกระบวนการที่มีอิสระจากกัน และต่างก็มีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ต่างกัน กระบวนการทั้งสามนี้คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

นักวิชาการและนักจิตวิทยาในประเทศไทยมีแนวความคิดคล้ายกับของบราวน์ และ ฮอฟแมน โดยระบุไว้ในหนังสือแนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย ซึ่งเป็นโครงการวิจัยศึกษาจริยธรรมไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ 2523:3) ดังนี้

จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด
2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรม การกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) หมายถึงส่วนที่เป็นความคิด ความรู้ ความเข้าใจ หรือความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม อันทำให้บุคคลสามารถประเมินหรือแยกแยะได้ว่าพฤติกรรมใดดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควร มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินทางจริยธรรม (Moral Judgement) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)
2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หมายถึงความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่ามีความพอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ ทัศนคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)
3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่า ดี ถูก ควร หรือไม่ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral

Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Act) บุคลิกทางจริยธรรม (Moral Character) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมเป็นที่สนใจและศึกษากันอย่างกว้างขวาง จากการพิจารณาลักษณะสำคัญของทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปฏิกริยาจริยธรรม สามารถแบ่งทฤษฎีต่าง ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่าจริยธรรมเป็นคุณธรรม (Ethics) ที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้แสดงพฤติกรรมตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม ซึ่ง เด็กจะได้รับการปลูกฝังอบรมจากพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิด โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและลงโทษเป็นเครื่องมือ โดยเด็กจะเกิดการทำตามอย่าง (Identification) รับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม ความเชื่อ และมาตรฐานจริยธรรมของพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิด มาไว้เป็นของตนเอง และพัฒนาเป็นระบบซุเปอร์อีโก้ (Super ego) ซึ่งเป็นระบบที่ตัดสินว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ระบบนี้ประกอบด้วย 2 ระบบย่อย คือ อีโก้ไอดีล (Ego Ideal) และมโนธรรม (Conscience) โดยอีโก้ไอดีลเป็นระบบที่เก็บจำสิ่งที่พ่อแม่บอกว่าดี และให้รางวัลสำหรับการกระทำนั้น ส่วนมโนธรรมเป็นส่วนที่เก็บจำสิ่งที่พ่อแม่ถือว่าไม่ดี ถ้ากระทำจะได้รับการลงโทษ นอกจากการยอมรับ การให้รางวัล และการลงโทษจากผู้เลี้ยงดูแล้ว เด็กยังมีการให้รางวัลและลงโทษตนเองด้วย กล่าวคือ เมื่อเด็กกระทำพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม เด็กก็จะให้รางวัลตนเองในรูปการชื่นชมตนเอง ในทางกลับกันเมื่อเด็กกำลังจะทำผิดหรือฝ่าฝืนข้อห้าม เด็กจะมีการลงโทษตนเองโดยแสดงออกในรูปความรู้สึกผิด (Guilt) รู้สึกละอายใจตนเองหรือไม่สบายใจ ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น โอกาสต่อไปเข้าจะไม่ทำในสิ่งที่ไม่ดี ผิดและไม่ควรอีก เพื่อลดความรู้สึกที่เกิดขึ้นดังกล่าว (Hall and Lindzey 1970:34-35)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ให้ความสำคัญกับวัยเด็ก โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ขึ้นเนื่องมาจากการผันแปรของสังคมและสภาพการณ์ของชีวิต จะมีผลกระทบกระเทือนรุนแรงน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็ก (Freud 1944:358)

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive-Developmental Theory)

ทฤษฎีนี้ถือว่าจริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่สรุปโดยแต่ละบุคคลเกิดจากการคิดไตร่ตรองตามหลักเหตุผล บุคคลจะกระทำพฤติกรรมเช่นไรไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ความสำคัญอยู่ที่เหตุผลของการกระทำ (Kohlberg 1969:27, quoted in Lickona 1976:5) ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล (ชัยพร วิชชาวุธ และ อีระพร อุวรรณโณ 2525:26) จากแนวคิดดังกล่าวประกอบกับแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของ皮อาเจท์ (Piaget) ซึ่งเชื่อว่าพัฒนาการทางปัญญาของมนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นลำดับขั้นตามอายุ เริ่มจากขั้นที่ยังไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แล้วค่อย ๆ พัฒนาไปเป็นลำดับจนถึงขั้นสามารถติดตามหลักเหตุผลนามธรรมได้ (Piaget 1967:3-33) โคลเบอร์ก ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นโดยมีความเชื่อพื้นฐานคือ

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น และขั้นพัฒนาการนั้นเป็นสากลเหมือนกันทุกวัฒนธรรม โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด
2. พัฒนาการทางจริยธรรมมีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับการเรียนรู้ทางสังคมหรือบทบาทของตนเองและผู้อื่นในสังคม
3. บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูงจะต้องใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ เพราะพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางปัญญา

โคลเบอร์กเชื่อว่าความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาไปตามขั้นพัฒนาการทางปัญญาตามแนวทฤษฎีของ皮อาเจท์ กล่าวคือ เด็กอายุ 7 ปีขึ้นไป จะเข้าสู่ขั้นการใช้ความคิดแบบรูปธรรมเท่านั้น ยังไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์สังคมได้อย่างเป็นระบบ โคลเบอร์กจัดความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องอยู่ในระดับที่ 1 คือระดับก่อนเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)

สำหรับผู้ที่คิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดีและเป็นผู้ที่ช่างคิดช่างสังเกตสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องเหมาะสมของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมตามหลักเกณฑ์ที่ตนคิดไตร่ตรองแล้วว่าถูกต้อง เขาเหล่านั้นจะพัฒนาตนเองถึงระดับเลขกฎเกณฑ์ (Post-Conventional Level) บุคคลที่สามารถพัฒนาตนเองถึงระดับนี้มีเพียงจำนวนน้อย (Kohlberg cited in Lickona 1976:33-36)

โคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการในแต่ละระดับออกเป็น 2 ชั้น รวมทั้งหมด 6 ชั้น
(Kohlberg 1975:671) ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)
  - ชั้นที่ 1 ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
  - ชั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
2. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)
  - ชั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของกลุ่มหรือสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
  - ชั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
3. ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (Postconventional Level)
  - ชั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
  - ชั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์กเหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาเป็นขั้น ๆ ตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว และพัฒนาจากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการสลับขั้น และไม่มีการเร่งขั้น การพัฒนาทางจริยธรรมจะเกิดขึ้นต้องอาศัยข้อมูลซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนเกิดจากประสบการณ์สังคมที่ได้รับใหม่โดยเฉพาะที่ได้รับจากการรับฟังทรรศนะของผู้อื่น หากข้อมูลเหล่านี้ขัดแย้งกันความไม่สมดุลก็จะเกิดขึ้น ผู้ตกอยู่ในสภาพนี้จึงต้องปรับตนเองโดยการสำรวจและจัดระเบียบความเข้าใจของตนใหม่ มีการจำแนกประเด็นปัญหาให้ชัดเจนและละเอียดขึ้น มีการบูรณาประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารรถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น กระบวนการจำแนกและการบูรณา (Discrimination and Integration) จึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรม ทำให้เกิดจริยธรรมใหม่แทนที่จริยธรรมเก่าและจัดอยู่ในขั้นสูงกว่าด้วย (ชัยพร วิชชาวุธ 2525:8)

สำหรับการวัดและการประเมินระดับจริยธรรมของบุคคล โคลเบอร์กได้ใช้วิธีเสนอเหตุการณ์ที่มีความลำบากใจในการตัดสินใจความถูกต้อง (Moral Dilemma) 9 เหตุการณ์ให้ผู้รับการทดสอบตัดสินใจและอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ คำตอบที่ได้มาถือเป็นการตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgment) และถือเป็นการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ของผู้ตอบ ต่อจากนั้นผู้ทดสอบนำคำตอบเฉพาะในส่วนของคุณผลมาจัดประเภทว่าเป็นคำตอบที่แสดง

จริยธรรมในชั้นใดก็ตามเกณฑ์ หากพบว่าค่าตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 50 ขึ้นไป) ของบุคคลหนึ่งอยู่ในชั้นใดก็จัดจริยธรรมของบุคคลนั้นอยู่ในชั้นนั้น

อย่างไรก็ตามการกำหนดชั้นจริยธรรมของบุคคลโดยการวิเคราะห์จากเหตุผลของผู้ตอบนั้นได้ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือเหตุผลทางจริยธรรมอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรม โดยที่โคลเบอร์กมิได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการให้เหตุผลทางจริยธรรมกับพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นจริง การให้เหตุผลอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเลยก็ได้เพราะพฤติกรรมหนึ่ง ๆ สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา ๆ และในทางกลับกันเหตุผลทางจริยธรรมหนึ่ง ๆ ก็สามารถใช้อธิบายพฤติกรรมได้ต่าง ๆ นานา เช่นกัน (ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อูวรรณโณ 2525:9) ซึ่งข้อมูลในปัจจุบันก็พบว่าการใช้เหตุผลทางจริยธรรมทำนายพฤติกรรมได้ไม่เกินร้อยละ 10 เท่านั้น (Mischel & Mischel 1978:101) ฉะนั้นในระยะต่อมานักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งจึงได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมขึ้นมาดังจะได้กล่าวต่อไป

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของนักจิตวิทยามีแบนดูรา (Bandura) เป็นผู้นำสำคัญ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรานั้นเขาเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นผลจากการเรียนรู้ทางสังคมเช่นเดียวกับพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของมนุษย์นอกเหนือจากกิริยาสะท้อนเบื้องต้น (Bandura 1977:16) โดยผ่านทางประสบการณ์ตรงหรือจากการสังเกตแบบอย่าง มนุษย์จะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดกระทำไปแล้วได้รับการลงโทษหรือผลทางลบ (Punishment or Negative Effect) การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบภายหลังการเรียนรู้ที่มนุษย์จะเลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงหรือผลทางบวก จะลดหรือไม่กระทำพฤติกรรมที่ได้รับการลงโทษหรือผลทางลบ มนุษย์เรียนรู้เงื่อนไขขึ้นจากประสบการณ์ตรงได้แก่ ประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่ในบางโอกาสการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงก็มีข้อจำกัดมาก ดังนั้นโดยส่วนใหญ่มนุษย์จึงเรียนรู้การสังเกตจากแบบอย่าง (Modeling) ซึ่งแบนดูราได้เน้นความสำคัญมาก การเรียนรู้นี้ได้แก่การสังเกตพฤติกรรมและผลที่ตามมาของผู้อื่น การได้ยินได้ฟังคำบอกเล่า การอ่านข่าวสารบันเทิงของผู้อื่น การเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่างนี้มีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 4 ประการคือ

ก. กระบวนการใส่ใจ (Attentional Processes)

การเรียนรู้จากตัวแบบจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้สังเกตไม่ใส่ใจในพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออก การใส่ใจอาจเนื่องมาจากลักษณะของตัวแบบใกล้เคียงกับผู้สังเกต หรือผู้สังเกตมีความนิยมชมชอบตัวแบบ หรือพอใจพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง โดยพฤติกรรมนั้นอาจมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้สังเกตจึงทำให้เกิดการใส่ใจได้ นอกจากนี้การเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง และความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย

ข. กระบวนการจดจำ (Retentional Processes)

เป็นกระบวนการสำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ได้ การจดจำนี้จะอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic form) เช่น มโนภาพ (Imaginal) และภาษา (Verbal) ซึ่งสามารถรื้อฟื้นออกมาในภายหลังได้ ยิ่งถ้าประสบการณ์ใหม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมของผู้สังเกต ความจำจะถาวรมากขึ้น

ค. กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Processes)

เมื่อมนุษย์มีข้อมูลที่เป็นสัญลักษณ์อยู่ในความจำแล้ว มนุษย์จะคัดแปลงสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม ถ้าในครั้งแรกพฤติกรรมที่แสดงออกยังไม่เป็นที่พอใจ เขาก็จะค่อย ๆ ปรับปรุงแก้ไข จนกว่าจะได้รับการผลที่พึงพอใจ

ง. กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes)

มนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขาสนใจหรือเห็นคุณค่าว่าได้รับผลทางบวก ดังนั้นจึงต้องมีการจูงใจโดยการให้รางวัลหรือการเสริมแรงทางบวกเพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ และเป็นการเสริมแรงให้พฤติกรรมนั้นเกิดมากยิ่งขึ้น (Bandura 1977:22-29)

เนื่องจากการเรียนรู้จากการสังเกตต้องอาศัยกระบวนการใส่ใจ กระบวนการจดจำ กระบวนการกระทำทางกาย และกระบวนการจูงใจ ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างของความสามารถนี้ นอกจากนี้แต่ละคนยังมีความแตกต่างกันในแง่ประสบการณ์ที่ตนเองได้รับอันเป็นผลจากการอบรม

เลี้ยงดู สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา อาชีพ ศาสนา ฯลฯ อีกด้วย จากความสามารถและประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้ต่างกัน ความคาดหวังและการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ก็แตกต่างกันไปด้วย

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมีความเห็นว่าจริยธรรมของมนุษย์เป็นผลจากการเรียนรู้ เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่น การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการมีแบบอย่าง และกระบวนการเสริมแรง (Bar-Tal 1976:17) เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต จากผลของการอบรมเลี้ยงดูและการเข้าร่วมในสังคมทำให้คนเราเรียนรู้และซึมซาบเงื่อนไขต่าง ๆ จนสามารถบอกได้ว่าการกระทำใดถูก ผิด ดี ชั่วหรือควรไม่ควรอย่างไร และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับที่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบในรูปของความผิดชอบชั่วดีนี้เรียกว่าการเรียนรู้จริยธรรม

สำหรับการตัดสินใจทางจริยธรรมซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำ นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่ามนุษย์ตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้อง กฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้มีเป็นจำนวนมาก เช่นจะต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำว่าเป็นอย่างไร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มีสติเพียงใด คำนึงถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่จะตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว คำนึงถึงจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่าง ๆ ที่จะได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำ และจะต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก กฎเกณฑ์การตัดสินใจต่าง ๆ เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้นอกจากมนุษย์จะนำกฎเกณฑ์นี้มาประเมินพฤติกรรมของตนเอง แล้วเขายังนำกฎเกณฑ์นี้ไปประเมินพฤติกรรมของผู้อื่น มนุษย์จะประเมินว่าพฤติกรรมที่ผู้อื่นกระทำนั้น ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร และจะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้น ๆ ปฏิกิริยาดังกล่าวนี้เรียกว่า ปฏิกิริยาจริยธรรม

ปฏิกิริยาจริยธรรมนี้มีองค์ประกอบที่ควรพิจารณาอยู่ 3 อย่าง คือ

1. การมีหรือไม่มีปฏิกิริยา เช่น ผู้ใหญ่อาจเห็นว่าการที่เด็กชอบข่มเหงรังแกเพื่อนเป็นการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร ผู้ใหญ่ก็จะมีปฏิกิริยาดักเตือนเด็กไม่ให้กระทำเช่นนั้นอีกหรือในกรณีที่ผู้ใหญ่เห็นเด็กทำการบ้านพร้อมกับการฟังวิทยุ ผู้ใหญ่ไม่ได้คิดว่าการกระทำนั้น ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก หรือ ควร-ไม่ควร ผู้ใหญ่ก็จะไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ต่อการกระทำของเด็ก

2. การมีปฏิกิริยาทางบวกหรือทางลบ ปฏิกิริยาทางบวกได้แก่ การชื่นชม ยินดี การให้กำลังใจ การยกย่องชมเชย การเห็นด้วย ฯลฯ บุคคลที่กระทำสิ่งใดแล้วได้รับปฏิกิริยา

ทางลบจากผู้อื่น เขาก็มีแนวโน้มจะระงับการกระทำนั้น อย่างน้อยก็ในขณะที่ยังมีบุคคลที่มีปฏิกริยาทางลบอยู่ด้วย

3. การมีปฏิกริยาภายในหรือภายนอก บางครั้งบุคคลจะมีปฏิกริยาต่อการกระทำของผู้อื่นโดยไม่แสดงออกมา ปฏิกริยาเช่นนี้มักเป็นรูปความรู้สึกเช่น ตีใจ ภาวภูมิใจ เสียใจ ไม่สบายใจ ฯลฯ เรียกว่าเป็นปฏิกริยาภายใน ในบางครั้งบุคคลจะมีปฏิกริยาที่แสดงออกมาภายนอกซึ่งผู้อื่นสามารถสังเกตได้ เช่น การยกย่องชมเชย การให้กำลังใจ การคัดค้าน และการลงโทษ ฯลฯ

บุคคลสามารถเรียนรู้เงื่อนไขต่าง ๆ ของสังคมโดยผ่านกระบวนการเสริมแรง (Reinforcement) กล่าวคือ พฤติกรรมใดเมื่อกระทำไปแล้วได้รับปฏิกริยาทางบวกจากผู้อื่น บุคคลก็มีแนวโน้มจะกระทำมากขึ้น พฤติกรรมใดเมื่อกระทำไปแล้วได้รับปฏิกริยาทางลบจากผู้อื่น บุคคลก็จะหลีกเลี่ยงไม่กระทำพฤติกรรมนั้นอีก ดังนั้นปฏิกริยาจรรยาธรรมโดยเฉพาะปฏิกริยาภายนอกจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างขัดเกลาลักษณะนิสัย และควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม กล่าวคือ ถ้าบุคคลในสังคมเพิกเฉย ไม่ยินดียินร้าย หรือไม่กล้าแสดงปฏิกริยาทางบวกต่อการกระทำที่ถูกต้องดีงาม ย่อมมีผลให้การกระทำดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะลดลง ในทางกลับกันถ้าบุคคลกระทำผิดจรรยาธรรมแล้วคนในสังคมเพิกเฉย หรือไม่กล้าแสดงปฏิกริยาทางลบต่อการกระทำนั้น ผู้กระทำผิดจรรยาธรรมก็สามารถกระทำผิดได้สำเร็จก็เท่ากับได้รับการเสริมแรงให้กระทำเช่นนั้นอีก พฤติกรรมผิดจรรยาธรรมก็จะยังคงมีอยู่เรื่อย ๆ และเพิ่มมากขึ้น สังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่สมาชิกขาดการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และสามารถทำอะไรได้ตามใจชอบโดยไม่ต้องห่วงเกรงว่าจะมีปฏิกริยาต่อต้านจากผู้อื่น ส่วนสังคมใดที่สมาชิกกล้าแสดงออกถึงปฏิกริยาจรรยาธรรมต่อการกระทำของผู้อื่นสังคมนั้นก็จะมีสมรรถภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาลงไป และเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบร่มเย็น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมจรรยาธรรมทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่สมาชิกในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน จากหลักคำสอนของศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือศาสนาใดก็ตามจะกำหนดลักษณะทางจรรยาธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติไว้เหมือน ๆ กัน คือ เห็นว่าบุคคลควรประกอบด้วยเมตตา-กรุณา การเสียสละ การให้อภัย การกตัญญูทว่ที่ต่อผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถแบ่งพฤติกรรมทางสังคมออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

1. การประพาศปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์
2. การประพาศปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค/ยุติธรรม
3. การประพาศปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา-กรุณา
4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
5. พฤติกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ได้แก่การกตัญญูทเวที การเคารพและให้เกียรติผู้อาวุโส ความสุภาพอ่อนน้อม การไม่ทำผิดจริยธรรมทางเพศ การอดทน-ถ่อมตน การรักษาหน้า เป็นต้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่สนับสนุนว่าคุณลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นคุณลักษณะของพฤติกรรมที่สำคัญซึ่งควรปลูกฝังให้กับคนในสังคม ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์เป็นการประพาศปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น (กรมวิชาการ 2523:147)

ทวี บุญยเกตุ (2515:49-50) ได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตตัปปะ รู้จักละสายตนเอง ไม่กล้ากระทำในสิ่งที่เชื่อว่าไม่สุจริตแม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น เป็นการทำตามคำพูดโดยไม่เหลวไหล

2. ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เที่ยงธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ

3. ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง เป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อนจะมีความปรารถนาดีต่อเพื่อน ไม่คดโกงหรือคิดทรยศหักหลังเพื่อน

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่าสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมมีอิทธิพลในการหล่อหลอมลักษณะทางจริยธรรมให้แก่บุคคลโดยกระบวนการเสริมแรงและการมีตัวแบบ (Modeling) ดังนั้น การปลูกฝังความซื่อสัตย์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็กจำเป็นต้องมีการอบรมสั่งสอนและกระทำตัวอย่างให้เห็น ยกย่องผู้ที่มีความซื่อสัตย์ให้ปรากฏเด็กก็จะรู้และเข้าใจว่า ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ดี ถูก และควรปฏิบัติ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้คือ การพูดปกการรักษาสัญญา การให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น การใช้กลโลบาย และการประจบ สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับ

ความซื่อสัตย์ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ดังนี้

วิกรม กมลสุโกศล (2518) ศึกษาค่านิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดนราธิวาส พบว่ากลุ่มตัวอย่างเน้นค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริตเป็นอันดับหนึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ อนุสรณ์ อรรถศิริ (2516) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมบางประการของอาจารย์ผู้สอนระดับปริญญาตรีและนิสิตชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร จำนวน 230 คน ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ความสำคัญต่อความซื่อสัตย์เป็นอันดับ 1 เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ วิทยาลัยครูสมเด็จเจ้าพระยา (2516) ซึ่งศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและนักศึกษา

เคลิ้ม บุษย์แก้ว (2515) ได้ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของนักเรียนฝึกหัดครู นักเรียนเกษตรกรรม และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความสำคัญของค่านิยมใกล้เคียงกัน คือให้ค่านิยมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูทวดที่เป็นอันดับ 2 รองจากค่านิยมด้านความรักในชีวิตครอบครัว

สุริยงค์ อัยรักษ์ (2517) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความซื่อตรงต่อหน้าที่ของนักเรียนไทยพุทธในกรุงเทพฯ และนักเรียนไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิมมีความซื่อตรงต่อหน้าที่ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่านักเรียนหญิงในทั้ง 2 กลุ่ม มีความซื่อตรงต่อหน้าที่สูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุนทรี โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522:65-66) ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,496 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งมีอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพต่าง ๆ กัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.59) เห็นว่า "การพูดอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ" เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่อีกร้อยละ 30 ตอบว่าไม่ทราบแล้วแต่กรณี

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเท่าที่ผ่านมา คนไทยให้ความสำคัญต่อการซื่อสัตย์สุจริตอย่างมาก

2. ความเสมอภาค/ความยุติธรรม

ความเสมอภาคเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเสมอภาคหมายถึงการที่ทุก ๆ คนได้มีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับสิ่งที่สังคมมีอยู่ตามความสามารถอย่างเต็มที่ของเขาโดยไม่มีข้อจำกัดอยู่ที่ชาติกำเนิด หรือชั้นทางสังคม (Lakoff 1966 อ้างจาก เหม

ทองชัย 2523:221) แม้มนุษย์จะมีความแตกต่างกันในลักษณะธรรมชาติเช่น เพศ เชื้อชาติ เป็นต้น แต่ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกันที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ จากสังคมซึ่งได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสิทธิเท่าเทียมกันในการแสวงหาสิ่งที่ชีวิตต้องการ (Openhiem 1968:102-110)

สำหรับความยุติธรรมนั้นหมายถึงการปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงไม่ตกอยู่ในอคติอันได้แก่ ความลำเอียง 4 ประการคือ ความลำเอียงอันเกิดจากการชอบพอรักใคร่ ความลำเอียงอันเกิดจากการชิงชัง ความลำเอียงอันเกิดจากการหลง และความลำเอียงอันเกิดจากการกลัว (พุทธ-ทาสภิกขุ 2513:173) หลักสำคัญที่จะทำให้ทุกคนอยู่ในสังคมโดยปราศจากความขัดแย้ง คือจะต้องเคารพในความยุติธรรม โดยบุคคลจะต้องเคารพในความมีเหตุผล มีเมตตาธรรม มีความศรัทธาในมนุษย์ รู้จักเห็นอกเห็นใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความเสมอภาคในสิทธิและให้โอกาสแก่ทุกคน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเสมอภาค/ความยุติธรรม ในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ความเสมอภาคระหว่างเพศ ความเสมอภาคในครอบครัว ความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อบุคคลต่างฐานะกัน และความลำเอียง โดยศึกษาในพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้คือ การปฏิบัติต่อผู้ชายดีกว่าผู้หญิง การปฏิบัติต่อลูกคนโตดีกว่าลูกคนรองลงมา การปฏิบัติต่อคนที่ร่ำรวยดีกว่าคนที่ไม่ร่ำรวย และการเห็นแก่พวกพ้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาค/ความยุติธรรม ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้คือ

เหม ทองชัย (2523:106-111) ศึกษาทัศนคติเชิงเสมอภาคของเยาวชนในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จำนวน 337 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนหนึ่งของข้อคำถามเป็นพฤติกรรมทางสังคมด้านความเสมอภาค/ยุติธรรม โดยใช้คำถามดังนี้

"ถ้าท่านพบหรือเห็นใครก็ตามไม่ให้สิทธิหรือโอกาสแก่ท่านหรือแก่คนอื่น ๆ เท่ากับตัวเขาเอง ท่านรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีปฏิกิริยาจรรยาบรรณทางลบ คือ โกรธ ไม่พอใจ (ร้อยละ 43.29) เกลียด ไม่ชอบ (ร้อยละ 24.17) เสียใจ เศร้าใจ หดหู่ (ร้อยละ 12.64) ไม่อยากคบ ไม่อยากร่วมงาน (ร้อยละ 10.34) ทำหนี (ร้อยละ 5.75) และต่อคำถามที่ว่า "ถ้าท่านเห็นใครก็ตามไม่ทำอะไรด้วยความเที่ยงธรรม ท่านรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ชอบ ไม่ศรัทธา ไม่น่านับถือ (ร้อยละ 42.53)

ไม่คบด้วย (ร้อยละ 26.05) ไม่สนใจ (ร้อยละ 16.08) ไม่พอใจ (ร้อยละ 12.26) และ
เฉย ๆ (ร้อยละ 3.07)

สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์ (2519) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสตรี
กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 298 คน
โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยผู้ตอบประเมินว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือไม่แน่ใจ
พบว่าโดยส่วนใหญ่ นักเรียนเห็นด้วยกับการที่สตรีควรมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ แต่ถ้าให้เลือกเพศใด
เพศหนึ่งแล้วนักเรียนก็มีแนวโน้มจะส่งเสริมให้เพศชายเป็นผู้นำมากกว่า ดังจะเห็นได้จากร้อยละ
58.87 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า แม้ภรรยาจะมีความสามารถสูงกว่าสามี แต่ก็ควรสนับสนุนให้สามี
ทำงานมากกว่าภรรยา และร้อยละ 58.59 เห็นด้วยว่าหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นบุรุษควรมีโอกาส
เข้าทำงานมากกว่าหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นสตรี

วรภาส รุจิโกชน์ (2522) ได้ศึกษาความคิดเห็นของกรรมกรรถไฟ เฉพาะที่เป็นสมาชิก
สหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทยจำนวน 443 คน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราประเมิน
ค่าว่าเห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก ผลการวิจัยพบ
ว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 51.46 ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "โดยธรรมชาติแล้วเพศหญิงมีความ
อ่อนแอมากกว่าเพศชาย ดังนั้นเพศหญิงไม่ควรมีสิทธิเท่าเทียมชายทุกอย่าง" ซึ่งแสดงว่ากลุ่มตัวอย่าง
ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคระหว่างเพศ อย่างไรก็ตามยังพบว่าต่อคำกล่าวที่ว่า "ชายเป็นช้าง
เท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง" กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งเห็นด้วย กล่าวคือ ร้อยละ 43.34 ตอบ
ว่าเห็นด้วย ร้อยละ 38.51 ตอบไม่เห็นด้วย ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับความเสมอภาคในการปฏิบัติ
ระหว่างบุคคลได้แก่ "การให้ความสำคัญและยกย่องผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าคนธรรมดา" "การให้
เกียรติคนที่อยู่ในตระกูลสูงมากกว่าคนธรรมดา" และ "การคบคนรวยเป็นเพื่อนดีกว่าคนจน" กลุ่ม
ตัวอย่างส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 65, 69 และ 72.6 ตามลำดับไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวเหล่านี้

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2520) ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูโรงเรียนรัฐบาลและครูโรงเรียน
ราษฎร์ โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้นๆ
ผลการวิจัยพบว่าโดยส่วนใหญ่ ครูเห็นด้วยกับข้อความที่ว่า "บุคคลที่เกิดในตระกูลสูงหรือราชินิกุล
ย่อมมีศักดิ์ศรีเหนือกว่าบุคคลที่เกิดในตระกูลชาวบ้านธรรมดา" ดังจะเห็นได้จากครูร้อยละ 74.4
เห็นด้วย มีเพียงร้อยละ 22.7 เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย แต่สำหรับคำกล่าวที่ว่า "ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง
ยังคงใช้ได้ ในปัจจุบันเพราะผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ จึงควรให้ผู้ชายเป็นผู้นำ" พบว่าครูร้อยละ

71.4 ไม่เห็นด้วย และกล่าวกันว่า "ส.ส. ชายมักมีความสามารถเหนือกว่า ส.ส. หญิง" ครู ร้อยละ 69.0 ไม่เห็นด้วย ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่ยังคงให้คุณค่าของบุคคล ตามฐานะชาติตระกูล แต่ความเสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิงนั้นครูส่วนใหญ่ยอมรับและเห็น ด้วยกับเรื่องนี้

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2523:87-88) ศึกษากลุ่มตัวอย่างสตรีจาก ภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งมีอายุและระดับการศึกษาแตกต่างกันพบว่า สตรีร้อยละ 83.01 เห็นว่าบุตรชายและบุตรสาวควรมีโอกาสได้รับการศึกษาเท่ากัน มีเพียงร้อยละ 15.40 ที่เห็นว่า บุตรชายควรได้รับการศึกษาสูงกว่าบุตรสาว ซึ่งขัดแย้งกับการวิจัยของ สุนทรีย์ โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522:146-147) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ว่าจะแยกวิเคราะห์ตามเพศ อายุ อาชีพ หรือถิ่นที่อยู่ ไม่เห็นด้วยกับกล่าวที่ว่า "บุตรชายควรได้รับการยกย่องมากกว่าบุตรสาว" กล่าว คือร้อยละ 45 ไม่เห็นด้วย มีเพียงร้อยละ 26-29 เท่านั้นที่เห็นด้วย ส่วนอีกร้อยละ 25.29 ตอบ ว่าไม่ทราบแล้วแต่กรณี และสำหรับกล่าวที่ว่า "คนเราจะรักและเห็นแก่พรรคพวกของตนมากกว่า คนอื่น" พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือร้อยละ 54 ไม่เห็นด้วย มีเพียงร้อยละ 19 เท่านั้นที่เห็นด้วย แต่อีกร้อยละ 27 ตอบว่าแล้วแต่กรณี

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการปฏิบัติ ต่อกันด้วยความเสมอภาค ยุติธรรม อย่างไรก็ตามก็ยังมีพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะยกย่องบุคคล ตามฐานะศักดิ์ตระกูล และยกย่องผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

3. ความเมตตา-กรุณา

ความเมตตา-กรุณา หมายถึงความรักใคร่สงสาร พรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุขและพ้น จากความทุกข์ อันจะแสดงออกมาในรูปของการกระทำในลักษณะต่าง ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูล เสียสละส่วนแบ่งของตนให้ผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ข่มเหงทำร้าย หรือใช้วาจาก้าวร้าวดูหมิ่นผู้อื่น ไม่คิดร้ายทำลายหรือเอาเปรียบผู้อื่น รู้จักให้อภัย ไม่จองเวรผู้ที่ ทำร้ายตน พุทฺถลอบโยนเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ และมีความยินดีในความสุขและความสำเร็จของผู้อื่น (พระ โสภณคณาภรณ์ 2521:15-23, กรมวิชาการ 2523:58-59)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา- กรุณาในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเบียด- เบียนผู้อื่น และการอิจฉาริษยา ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ดังนี้

เทม ทองชัย (2523:106-111) ซึ่งเคยอ้างถึงแล้วพบว่าเขาเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 37.16) ไม่ชอบ (ร้อยละ 20.31) ไม่อยากคบ (ร้อยละ 19.16) ไม่พอใจ (ร้อยละ 18.10) เสียใจ มีเพียงร้อยละ 5.36 เท่านั้นที่รู้สึกเฉย ๆ ต่อข้อความที่ว่า "ถ้าท่านเห็นคนอื่นไม่มีความโอบอ้อมอารี ท่านรู้สึกต่อบุคคลผู้นั้นอย่างไร" สำหรับข้อความที่ว่า "ถ้าท่านเห็นใครก็ตามที่ไม่ยอมช่วยเหลือคนอื่นเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมท่านมีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" ร้อยละ 33.72 ตอบว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ร้อยละ 22.60 ไม่ชอบ ร้อยละ 21.07 ตอบว่าเป็นเรื่องของแต่ละคน ร้อยละ 12.26 ตอบว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ใจแคบ และร้อยละ 10.35 ตอบว่าแล้วแต่เหตุการณ์ สำหรับข้อความที่ว่า "ถ้าท่านพบเห็นใครก็ตามไม่มีการประนีประนอมหรือผ่อนสั้นผ่อนยาวท่านมีความรู้สึกอย่างไร" ก็ได้รับคำตอบในทำนองเดียวกันคือ ร้อยละ 46.36 ไม่พอใจ ร้อยละ 37.93 ไม่ชอบ ร้อยละ 9.96 ไม่สบายใจ มีเพียงร้อยละ 5.75 เท่านั้นที่ตอบว่าเฉย ๆ

อรันนท์ บุญประสิทธิ์ (2522:62-65) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและผู้บริหารอง จำนวน 500 คน จากโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมที่ครูและผู้บริหารประสงค์จะให้มีในตัวนักเรียนได้แก่ การไม่อิจฉาริษยา การให้อภัย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ เบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515:84-86) ที่พบว่าบิดา-มารดาของนักเรียนวัยรุ่นมีความปรารถนาจะให้บุตรของตนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามฐานะของตน

สนองศรี รุคดิษฐ์ (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยศึกษาทัศนคติต่อการรับรู้มาตรฐานสังคมและทัศนคติต่องานตามอัตภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 คณะครุศาสตร์และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 320 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติต่อตนตามอัตภาพ ซึ่งได้แก่ความตั้งใจของบุคคลที่จะปฏิบัติตนในสภาพการณ์หนึ่ง ๆ พบว่า นิสิตรัฐศาสตร์มีความตั้งใจหรือแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรม เมตตา กรุณา และมุทิตา สูงกว่านิสิตครุศาสตร์ และเมื่อพิจารณาตามระดับชั้นเรียนพบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมพรหมวิหารสี่สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1

4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นพฤติกรรมที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ในที่นี้ผู้วิจัยได้แยกศึกษาเป็น 3 ลักษณะ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ และการรักษาระเบียบวินัย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของคนไทย มีผู้ทรงคุณวุฒิแสดงทรรศนะต่างๆ ดังนี้

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง (2516:15-16) กล่าวถึงลักษณะของคนไทยว่าชอบความเป็นอิสระ ไม่ชอบอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น ไม่ชอบการควบคุมบังคับเข้มงวด คนไทยถือความต้องการและความคิดเห็นของแต่ละคนเป็นใหญ่ ทำให้คนไทยไม่ค่อยมีความรู้สึกผูกพันต่อหน้าที่ และการถือคนเป็นใหญ่ ทำให้การประสานงานและการทำงานเป็นกลุ่มต้องประสบกับปัญหาบางอย่าง นอกจากนี้คนไทยยังมีลักษณะของการย่ำหาความสุขจากชีวิต ชอบชีวิตแบบง่าย ๆ เพื่อความสุขในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้บางอย่างก็ขัดกับระเบียบวินัยทางสังคมเหล่านี้ เป็นต้น

สนิท สมัครการ (2521:90-94) กล่าวว่าคนไทยมีลักษณะนับถือตนเองเป็นใหญ่และยังนิยมความสะดวกสบายของตนเป็นเกณฑ์ การแสดงออกจึงเป็นพฤติกรรมที่มุ่งสนองความต้องการของตนเองเป็นสำคัญ โดยไม่เคารพระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม

สำหรับ อานนท์ อาภาภิรม (2515:193) ให้ความเห็นว่าคุณไทยชอบความสะดวกสบายและไม่ค่อยสนใจในระเบียบแบบแผนจึงทำให้เกิดความบกพร่องในการปฏิบัติตามมารยาทสังคม ตัวอย่างเช่น การเข้าแถวเพื่อเข้าชมการแสดงคนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยปฏิบัติกัน เพราะต่างถือความสะดวกของตนเป็นที่ตั้ง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

วิระวรรณ อามระติษ (2522:68) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนสาธิตในกรุงเทพมหานคร จำนวน 455 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าควรจะปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด และเห็นว่าการท้อยโหนันไครดโดยสสารเป็นการกระทำผิดกฎจรรยาบรรณและขาดความเป็นระเบียบเป็นสิ่งไม่ควรประพฤติปฏิบัติ และยังเห็นว่าผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบวินัยย่อมจะนำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ

วรรณสาร วรกิจ (2523 :36-60) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ว่ามีความสมควรที่จะปฏิบัติมากน้อยเพียงใด จากไม่ควรประพฤติเลยควรประพฤติบ้าง ควรประพฤติมาก และควรประพฤติมากที่สุด โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 367 คน ครู 286 คน และผู้บริหารโรงเรียน 80 คน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่าในด้านการไม่รักษาระเบียบวินัยเช่น การทิ้งขยะมูลฝอยในที่ต่าง ๆ การแต่งกายผิดระเบียบ การเดินไปเดินมาในห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรประพฤติ

เหม ทองชัย (2523:106-111) ที่เคยอ้างถึงแล้ว พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบต่อกำกล่าว "ถ้าท่านเห็นคนอื่นแสดงความเห็นแก่ตัวท่านรู้สึกอย่างไร" กล่าวคือ ร้อยละ 41.76 ตอบว่าไม่พอใจ โกรธ คำพิ ร้อยละ 29.50 ตอบว่าไม่ชอบ เกลียด ร้อยละ 17.62 จะไม่คบและไม่ร่วมงานด้วย ร้อยละ 6.51 ตอบว่าเสียใจ มีเพียงร้อยละ 4.61 ที่ตอบว่าเฉย ๆ และสำหรับคำกล่าวที่ว่า "ถ้าท่านเห็นใครก็ตามเป็นคนที่เอา รัดเอาเปรียบผู้อื่น ท่านมีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 34.10 ตอบว่า ไม่ชอบ ร้อยละ 29.50 ตอบว่าไม่พอใจ ร้อยละ 27.58 ตอบว่า ไม่น่าคบ ไม่อยากร่วมงานด้วย ร้อยละ 4.60 ตอบว่าบุคคลนั้นไม่น่าเกิดเป็นคน กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 4.22 เท่านั้นที่ตอบว่าเฉย ๆ

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2521:114-118) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "วัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในภาคกลาง" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากกรุงเทพมหานคร จำนวน 142 คน และจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง 9 จังหวัด อีก 162 คน โดยใช้มาตราส่วนประเมินค่าชนิดเห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย พบว่าผู้นำกลุ่มเกษตรกรจำนวนร้อยละ 77.3 ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "ถ้าท่านเห็นขโมยชิ้นบ้านอื่น ท่านควรนิ่งเสีย เพราะถ้าท่านแจ้งตำรวจขโมยอาจจะทำร้ายท่านในภายหลังได้" ร้อยละ 65.76 เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า "ผู้ชายทุกคนต้องเกณฑ์ทหารเพื่อปกป้องแผ่นดินของเรา" ร้อยละ 69.39 ไม่เห็นด้วยว่า "การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองนั้นควรเป็นหน้าที่ของคนมั่งมี เพราะคนจนต้องหาเข้ากินคำไม่มีเวลาที่จะช่วยเหลือบ้านเมืองได้"

วรภาส รุจิโกชน์ (2522:72) ซึ่งเคยกล่าวถึงมาแล้วนั้นได้พบว่ากรรมกรจำนวนสูงสุด ร้อยละ 72.06 ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "ถ้าท่านเห็นนักล้วงกระเป๋าล้วงกระเป๋าผู้โดยสารอื่นในรถเมล์ท่านควรนิ่งเฉยเสีย เพราะไม่ใช่ธุระอะไรของท่าน มิฉะนั้นท่านอาจถูกทำร้ายโดยนักล้วงกระเป๋าได้"

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะเห็นว่า การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นการกระทำที่ดี ถูก และควรประพฤติ ปฏิบัติในสังคมไทย ซึ่งจากการศึกษาของ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523:60-64) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนทั้งประเทศ จำนวน 3,000 คน โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และนิสิตนักศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินค่าตนเองและแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับสูงมากอันดับ 1 คือ ความมั่นคงปลอดภัยเป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยม ซึ่งครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและหลักการอยู่ด้วย และพบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญแก่ค่านิยม การช่วยเหลือผู้อื่นและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการได้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูล ความสามัคคีปรองดอง ตลอดจนการบำเพ็ญประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม

5. พฤติกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ

5.1 ความกตัญญูทเวที หมายถึง ความรู้สำนึกในบุญคุณและตอบแทนผู้มีพระคุณ (กรมวิชาการ 2523:149-150) ซึ่งสามารถแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น
- ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่
- ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อน ลำบาก
- เคารพ รักใคร่ ไว้วางใจ และเชื่อฟังผู้มีพระคุณในสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรม
- ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูลและผู้มีพระคุณ
- ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

ฯลฯ

ความกตัญญูทเวทีเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญต่อสังคมมาก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของเบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515) อรนนท์ บุญประสิทธิ์ (2522) ที่เคยอ้างถึงแล้ว ซึ่งต่างก็พบว่าผู้ปกครองและครูให้ความสำคัญของการแสดงความกตัญญูทเวทีเป็นอันดับแรก สอดคล้องกับการวิจัยของสุนทรีย์ โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522:334) ที่พบว่าค่านิยม ที่คนไทยให้ความสำคัญมากที่สุดคือความกตัญญูทเวที และจากผลการวิจัยของวิระวรรณ อามระทิม (2522:67) ที่เคยอ้างแล้วก็พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครเห็นด้วยว่า การเชื่อฟังและปฏิบัติ

ตามคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เป็นการแสดงความกตัญญูทเวอย่างหนึ่ง การที่ถูกปฏิบัติ
 คนนี้ก็เท่ากับเป็นการกตัญญูทเวที่ต่อพ่อแม่ และไม่เห็นด้วยว่าการตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยทรัพย์สิน
 เงินทองเป็นการเพียงพอแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนทั้งหมดเห็นด้วยว่าการแสดงความกตัญญู-
 ทเวที่เป็นเครื่องหมายของคนดี

5.2 การคำนึงถึงความอาวุโส

สังคมไทยได้เน้นการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีความเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครูบาอาจารย์
 ตลอดจนผู้มีอายุมากกว่า โดยให้รู้จักมีสัมมาคารวะ แสดงกิริยาด้วยความเคารพนอบน้อมและสุภาพ
 อ่อนโยน รวมทั้งปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสด้วยความเคารพยกย่อง การที่สังคมไทยเน้นระบบอาวุโสทำให้
 ผู้น้อยมักจะเกรงใจผู้ใหญ่ และไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ดังที่ วีราพร เทพวีระพงศ์ (2514)
 ศึกษาพฤติกรรมทางบุคลาสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแล้วพบว่า นิสิตกลุ่มที่มีผู้อาวุโสอยู่
 ด้วยจะแสดงพฤติกรรมการไม่พอใจ การไม่เห็นด้วย และการให้ข้อเสนอแนะน้อยกว่ากลุ่มนิสิตที่ไม่มี
 ผู้อาวุโสอยู่ด้วย

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคำนึงถึงความอาวุโสนี้ บุญจมาศ ภูติพันธ์ (2515:110-
 112) ที่เคยอ้างถึงแล้ว พบว่าผู้ปกครองนักเรียนวัยรุ่นเห็นว่าการฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ การ
 เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง และการยกย่องให้เกียรติผู้ใหญ่เสมอ เป็น
 สิ่งที่เป็นบุตรของตนควรจะปฏิบัติและผลการวิจัยของ อรพันธ์ บุญประสิทธิ์ (2522:62-65) ที่เคยอ้าง
 ถึงแล้วก็พบว่า ครูและผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครเห็นว่า การเคารพเชื่อ
 ฟังผู้อาวุโสเป็นพฤติกรรมที่เป็นบุตรของตนควรจะปฏิบัติ นอกจากนี้การวิจัยของ วรณसार วรกิจ
 (2523:39-41) ที่เคยอ้างถึงแล้วก็พบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน ในจังหวัดฉะเชิง-
 เทรา เห็นว่าการไม่ให้ความเคารพผู้อาวุโส เช่น การไม่ก้มหลังเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ การวิจารณ์
 ครูอาจารย์เป็นสิ่งที่ควรประพฤติน้อย หรือไม่ควรประพฤตินเลย

อุทัย บุญประเสริฐ (2517:46) ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมในระบบอาวุโสของผูว่าราช-
 การจังหวัดและรองผูว่าราชการจังหวัด จำนวน 65 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นว่า
 ผู้ตอบมีความคิดว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อเรื่องเหล่านี้เช่น "การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า
 เป็นสิ่งสำคัญ เป็นค่านิยมและระเบียบทางสังคมที่ควรปลูกฝังให้เยาวชนไทยต่อไป" ผลการวิจัย
 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมเกี่ยวกับการรักษาระบบอาวุโส และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ถูกต้องและควร
 ปฏิบัติในระดับที่ค่อนข้างสูง

5.3 ความเกรงใจ

ความเกรงใจเป็นกลวิธีทางจิตวิทยาซึ่งบุคคลใช้เพื่อรักษาบรรยากาศทางสังคม (Social Atmosphere) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) และทัศนคติที่มีอยู่ให้คงเดิมหรือดีขึ้นโดยระงับที่จะไม่ทำตามความตั้งใจหรือความต้องการของตนเอง หรือจำต้องทำตรงข้ามกับความตั้งใจ หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ส่วนมากความเกรงใจเกิดขึ้นในบุคคลที่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง (วีรยุทธ วิเชียรโชติ, อ้างจากสุริยงค์ อัยรักษ์ 2517:12-13)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเกรงใจได้แก่ การศึกษาของอรนันท์ บุญประสิทธิ์ (2522: 62-65) ที่เคยอ้างถึงแล้ว ซึ่งพบว่าครูและผู้ปกครองมีความปรารถนาจะให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ รู้ว่าจะไรควรไม่ควรปฏิบัติต่อผู้อื่น สำหรับงานวิจัยของวรรณसार วรกิจ (2523:41) ที่เคยอ้างถึงแล้วก็ได้ผลการวิจัยว่าในกลุ่มนักเรียนเองก็ไม่ได้เห็นด้วยกับการไม่มีความเกรงใจ เช่น การหยิบของเพื่อนไปโดยไม่บอก หรือการอ่านจดหมายของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

5.4 การรักษาหน้า

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง (2516:17) กล่าวถึงลักษณะนิสัยของคนไทยว่าคนไทยชอบมีตำแหน่งทางราชการ ชอบแสดงความโอ้อ่า หน้าใหญ่ใจโตโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตนเอง ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐานะเพื่อโอ้อวดผู้อื่น สอดคล้องกับการวิเคราะห์ค่านิยมในสังคมไทยจากสำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพยต่าง ๆ โดย เพ็ญแข วัจนสุนทร(2522:35-39) ซึ่งพบว่าคนไทยชอบความมีหน้ามีตา มีเกียรติ ชอบความหรรุหรา โอ้อ่า ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของพฤติกรรม "การรักษาหน้า"

การรักษาหน้ามีผลดีในส่วนของการลดความตึงเครียดและการรักษาสัมพันธภาพอันดีกับบุคคลอื่นแต่ก็มีผลเสียต่อบุคคลและส่วนรวม กล่าวคือ ทำให้บุคคลขาดความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์หรือเพื่อสร้างสัมฤทธิผลให้แก่ตนเอง นอกจากนี้การรักษาหน้ายังเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของงานที่ทำเพราะการกลัวตัวเองหรือผู้อื่น "เสียหน้า" หรือกลัวผู้อื่น "ได้หน้า" การ "รักษาหน้า" ไว้เฉย ๆ ก็ทำให้เกิดผลเสียหายทางด้านเศรษฐกิจสังคมอย่างมาก

5.5 จริยธรรมทางเพศ

การแสดงออกอย่างชัดเจนของความต้องการทางเพศและการหมกมุ่นในเรื่องเพศเป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่ยอมรับและรังเกียจ ในสังคมไทยถ้าเปรียบเทียบกันระหว่างชายและหญิงจะพบว่าเพศหญิงมีข้อจำกัดมากกว่าชาย ไม่ว่าจะในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานหรือการบั่นใจให้ผู้อื่น แต่สำหรับเพศชายมักจะได้รับอิสระอย่างมาก

ขมิษฐา โพนกุล (2522) ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จำนวน 492 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 15-30 ปี พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2523:88) ซึ่งศึกษาในกลุ่มที่เป็นสตรี พบว่าสตรีร้อยละ 69.1 ไม่เห็นด้วยกับการที่ชายหญิงจะมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมีเพียงร้อยละ 21.08 ที่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา

5.6 การอวดตน-ถ่อมตน

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง (2510:69) กล่าวถึงลักษณะการอวดตนหรือลักษณะความโอ้อ่าว่าเป็นลักษณะนิสัยประจำคนไทยลักษณะหนึ่งซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อมั่นและหยิ่งในเกียรติของตนเอง แม้ว่าภายนอกจะดูฐานะต่ำแต่ในใจจริงของคนไทยก็ไม่เต็มใจยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยกว่าผู้อื่น ลักษณะที่แสดงถึงความโอ้อ่าหรือการอวดตนของคนไทยได้แก่ ชอบแสดงตัวเป็นผู้รู้และชอบการยกยอจากผู้อื่น ชอบมีตำแหน่งทางราชการที่ให้อำนาจและได้รับการยกย่องให้เกียรติ ชอบแสดงความเป็นคนมีหน้าใหญ่ใจโตโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตน ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐานะเป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพฤติกรรมการแสดงความโอ้อ่าหรือการอวดตนจะเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่คนไทยยึดถือและปฏิบัติกันมาช้านานจนเป็นลักษณะนิสัย แต่ในขณะที่เกี่ยวกับการอ่อนน้อมถ่อมตนก็เป็นค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากลักษณะการอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาของคนไทยมักจะเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือสอนให้มีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตา-กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ มีความกตัญญูทวนที่ต่อผู้มีพระคุณ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยไว้เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการวิจัยของเบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515) ที่เคยอ้างถึงแล้ว ซึ่งพบว่า บิดา-มารดาของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพ-

มหานครเห็นว่าความสุภาพถ่อมตนเป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญที่บุตรของตนควรมีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในบุตรสาว

นอกจากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยยังได้รวบรวมผลการวิจัยต่าง ๆ
เหล่านั้น และผลการวิจัยอื่น ๆ มาจำแนกตามตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาพอเป็นสังเขปดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพ

สถานภาพของบุคคลเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม เช่น เป็นลูก เป็นพ่อ
เป็นแม่ เป็นครู หรือผู้ปกครอง เป็นต้น สถานภาพจะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติ
อย่างไร มีความรับผิดชอบขนาดไหน บุคคลที่สถานภาพต่างกันย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่อง อายุ
ระดับการศึกษา สติปัญญา และประสบการณ์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษากลุ่มตัวอย่างตามสถานภาพของการศึกษา ซึ่งแยกเป็น
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และ
ผู้ปกครอง บุคคลทั้ง 5 กลุ่มนี้มีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ

1. ระดับการศึกษา บุคคลในแต่ละสถานภาพดังกล่าวมีระดับการศึกษาที่ต่างกันคือ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีการศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ส่วนครูจากข้อมูลที่ผู้วิจัย ได้สำรวจมา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค.) พบว่าครูร้อยละ 94.5
มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา ส่วนผู้ปกครองนั้นส่วนใหญ่มีการศึกษาตอนข้างต่ำ คือร้อยละ 41 มีการ
ศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 31 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีเพียงร้อยละ 28 เท่านั้นที่มี
การศึกษาระดับอุดมศึกษา การที่บุคคลในแต่ละสถานภาพมีระดับการศึกษาต่างกันย่อมมีผลให้บุคคล
มีความสามารถในการคิด การจำแนก การประเมิน และการใช้เหตุผลในการไตร่ตรองได้ต่างกัน
ผู้ที่มีการศึกษาสูงย่อมมีความสามารถมากกว่า อีกประการหนึ่งคือการได้รับการศึกษาในเวลาที่ยาว
นานกว่าย่อมทำให้บุคคลได้เรียนรู้จริยธรรม ค่านิยม ระเบียบ และบรรทัดฐานของสังคมอย่างกว้าง
ขวางและลึกซึ้งกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อย นอกจากนั้นบุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงมักจะมีความเกี่ยว
ข้องโดยตรงกับการศึกษาหาความรู้และมุ่งพัฒนาความสามารถของตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงมักจะมี
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง คือมุ่งจะสร้างความสำเร็จให้ตนเองอยู่เสมอ

2. ระดับอายุหรือวัยของบุคคล ความแตกต่างในระดับอายุหรือวัยของบุคคลมีผลทำให้
บุคคลมีความแตกต่างกันหลายประการ ได้แก่ วุฒิกวาระทางปัญญาซึ่งรวมถึงความสามารถในการคิด
และการใช้เหตุผล ประสบการณ์ บุคลิกภาพ และอารมณ์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรด้านสถานภาพ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ดังนี้

วันเพ็ญ คำเมือง (2522) ทำการศึกษาโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ในกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง จำนวน 590 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน โดยต่างก็เห็นว่าการรักษาระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม และการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นพฤติกรรมที่บุคคลควรประพฤติอย่างมาก

ชฎาพร พัชรชัยเรฐียร (2525) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครโดยสุ่มตัวอย่างจำนวน 800 คน จากโรงเรียนราษฎร์ 4 โรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไม่แตกต่างกันในเรื่องการเคารพอาวุธ การถือพรตถือพวก การตรงต่อเวลา การประหยัดมัธยัสถ์ และการนิยมไทย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีค่านิยมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเรื่องการรักอิสระ การรับผิดชอบ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ และการพึ่งตนเอง แต่พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีค่านิยมด้านการรักษาระเบียบวินัยสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523:63-73) ที่เคยอ้างถึงแล้วพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่านิยมด้านความมั่นคงปลอดภัยเป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และกลุ่มอุดมศึกษา แต่ในด้านความช่วยเหลือผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมกลับพบว่ากลุ่มอุดมศึกษามีค่านิยมในด้านนี้สูงกว่ากลุ่มมัธยมศึกษา

สุนทรী โคมิน และ สนิท สมัครงการ (2522:106-112) ที่เคยอ้างถึงแล้วได้เปรียบเทียบค่านิยมระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่าง ๆ กันถึง 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่า กลุ่มประถมศึกษาปีที่ 7 กลุ่มมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มอาชีวะ กลุ่มปริญญาตรี กลุ่มปริญญาโท และกลุ่มปริญญาเอก ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีการศึกษาทำให้ความสำคัญในด้านการให้อภัยและความอ่อนน้อมเชื่อฟัง และความมีน้ำใจเมตตาสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง ในด้านความซื่อสัตย์นั้นให้ความสำคัญแตกต่างกันอย่างมาก ส่วนในด้านความเสมอภาคนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนกับครู วรรณสาร วรกิจ (2523:126-136) ที่เคยอ้างถึงแล้วได้เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และครูในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่านักเรียนและครูมีความเห็นแตกต่างกันในข้อการทิ้งขยะลงในที่ต่าง ๆ การเข้าข้างเพื่อนโดยไม่มีเหตุผล การอ่านจดหมายของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยนักเรียนมีความเห็นว่าการกระทำดังกล่าวควรปฏิบัติมากกว่าในความเห็นของครู อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่าต่างก็เห็นว่าควรปฏิบัติแต่น้อยเหมือนกัน สำหรับการวิจารณ์ครูเมื่อเห็นวาทำไม่ถูก การไม่ก้มหลังเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่และการแต่งกายผิดระเบียบ ทั้งนักเรียนและครูต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการกระทำดังกล่าวควรประพฤติแต่น้อย

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง เกษุร รัตนสาขา (2516) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการตัดสินใจจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอายุระหว่าง 9-16 ปี จำนวน 43 คน และผู้ปกครองจำนวน 15 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนและผู้ปกครองมีความคิดเห็นในเรื่องความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ไม่แตกต่างกันโดยต่างก็เห็นว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่สมควรทำ

สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองนั้น อรนนท์ บุญประสิทธิ์ (2522) ที่เคยอ้างถึงแล้ว ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่าทั้งครูและผู้ปกครองต่างก็มีความสอดคล้องกันว่าการไม่อิจฉาริษยา การให้อภัย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การวางตัว และการปรับตัวเข้ากับหมู่คณะได้อย่างเหมาะสม และการกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนย่อยเพื่อให้ส่วนรวมดีขึ้น เป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญมากสำหรับนักเรียน ยกเว้นในเรื่องความกตัญญูต่อเวทีที่พบว่าผู้ปกครองให้ความสำคัญมากกว่าครู

จากงานวิจัยเท่าที่เสนอมานี้จะเห็นได้ว่าบุคคลสถานภาพต่างก็มีความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคมแตกต่างกันหลายประการ ซึ่งอาจมีผลให้ปฏิบัติการจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกันไปด้วย จึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานในการวิจัยข้อที่ 1 ว่า "นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครองมีปฏิบัติการจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศ

โดยธรรมชาติแล้วเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางร่างกาย จิตใจ ความต้องการทางสังคม และความสนใจต่าง ๆ สังคมจึงกำหนดบทบาทของเพศชายและเพศหญิงให้แตกต่างกัน สังคมไทยส่วนใหญ่มักเข้มงวดกวดขันกับเด็กไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากสังคมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอบรมเลี้ยงดู ชายจะได้รับอิสระในการคิดและกระทำสิ่งต่าง ๆ มากกว่าหญิง จากการศึกษาของ วิบูลย์ ธรรมวิทย์ (1968:1-8) ซึ่งได้ทำการศึกษาชีวิตครอบครัวไทยโดยใช้การสังเกต สัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่าโดยทั่วไปเด็กหญิงจะได้รับการเลี้ยงดูแบบจำกัดขอบเขต ในขณะที่เด็กชายมีอิสระที่จะทำอะไรก็ได้ โดยสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะอบรมเลี้ยงดูให้หญิงเป็นเพศที่อ่อนโยน สุภาพมีระเบียบเรียบร้อย ในขณะที่ผู้ชายจะได้รับการอบรมให้มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กชายไม่ค่อยถูกตำหนิติเตียนเมื่อทำสิ่งใดผิดพลาด การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวจึงส่งผลให้ชายมีลักษณะทำอะไรตามสบาย สามารถทำตามความปรารถนาและอารมณ์ ในทางตรงข้ามหญิงซึ่งได้รับการยอมรับจากสังคมค่อนข้างยาก โดยสังคมมักจะเข้มงวดกวดขันความประพฤติของหญิงมากกว่าชาย และเนื่องจากการยอมรับการปฏิบัติจากสังคมมีความหมายต่อหญิงมากกว่าชาย จึงมีผลให้หญิงพยายามประพฤติตนตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปฏิภณจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น โดยพิจารณาตัวแปรเพศ ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้คือ

วรรณสาร วรกิจ (2523:47-52) ที่เคยอ้างถึงแล้ว ซึ่งศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าในด้านกรไม่รักษาระเบียบวินัย การเห็นแก่พวกพ้อง การไม่เคารพผู้อาวุโส และการไม่เกรงใจทั้งครูชายและครูหญิงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน คือเห็นว่าควรประพฤติแต่น้อย

สุนทรী โคมิน และ สนิท สมักรการ (2522:86) ที่เคยอ้างถึงแล้วได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย" โดยจำแนกค่านิยมออกเป็น 2 ชนิด คือค่านิยมที่แสดงวัตถุประสงค์สำคัญในชีวิตของบุคคลแต่ละคนหรือค่านิยมจุดหมายปลายทาง กับค่านิยมซึ่งเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่จะเป็นเครื่องมือไปสู่จุดหมายหรือค่านิยมวิถีปฏิบัติ ค่านิยมทั้ง 2 ลักษณะ นี้มีค่านิยมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมรวมอยู่ด้วย กล่าวคือในแง่ค่านิยมจุดหมายปลายทางมีด้านความเสมอภาครวมอยู่ด้วย ส่วนในแง่ค่านิยมวิถีปฏิบัติมี 4 ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจเมตตา การให้อภัย และความอ่อนน้อมเชื่อฟัง ผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบค่านิยมระหว่างเพศชายและเพศหญิงโดยการ

ให้จัดลำดับความสำคัญปรากฏว่าเพศชายให้ความสำคัญแก่ความเสมอภาค การให้อภัยและความอ่อนน้อม เชื่อฟังสูงกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอีก 2 ลักษณะ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523:62-78) ที่เคยอ้างถึงแล้วก็พบว่าเพศหญิงมีค่านิยมสูงกว่าเพศชายในข้อความมั่นคงปลอดภัยเป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยม ซึ่งครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและหลักการ กับข้อคุณธรรมและศาสนาซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกงเอาเปรียบผู้อื่น มีเมตตา เป็นต้น ส่วนค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเพศชายและเพศหญิงได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่น และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และการยอมรับยกย่องและอำนาจในสังคม

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมทั้งที่สอดคล้องกันและไม่สอดคล้องกัน ซึ่งอาจมีผลให้ปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกันไปด้วย เป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ว่า "เพศชายและเพศหญิงมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล เนื่องจากคำสอนทางศาสนาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ควบคุมให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร และมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย สำหรับสังคมไทยศาสนาประจำชาติที่ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือคือศาสนาพุทธ แต่ก็มีคนไทยอีกไม่น้อยที่นับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือสอนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ดี อย่างไรก็ตามแม้อาณาจักรใหญ่ ๆ หรือแก่นสารที่สำคัญของศาสนาจะเป็นไปในทำนองเดียวกันแต่ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของศาสนาก็แตกต่างกันไม่น้อย

ศาสนาพุทธจะเน้นในหลักปฏิบัติมากกว่าและเน้นเรื่องตนเป็นที่พึ่งของตน ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลใด ๆ (อัจฉรา บุญชู 2519:40) ไม่เชื่อการมีพระเจ้า ชาวพุทธมีความเชื่อในเรื่องของ "กรรม" เชื่อว่ากรรมเป็นสิ่งที่มิอำนาจบันดาลให้ทั้งคุณและโทษแก่ผู้กระทำสุดแท้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ชาวพุทธเชื่อว่าความโชคร้ายหรือความโชคดียุติในปัจจุบันเป็นผลมาจากกรรมเก่าในชาติปางก่อน และเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ (นิรมล เตชะปณิต 2522:41)

ส่วนศาสนาคริสต์นั้นยึดมั่นในความศรัทธาต่อพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างและบันดาลทุกสิ่งในโลก ศาสนาคริสต์เน้นในเรื่องคุณธรรมของความรัก คือให้รักในพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนมนุษย์ โดยเน้นว่าความรักนั้นจะต้องไปพร้อมกับการให้อภัย นอกจากนี้ยังเน้นคุณธรรมด้านการเสียสละและการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอีกด้วย (เสรี พงศ์พิศ 2525:1-8)

สำหรับศาสนาอิสลามมีคำสอนที่เน้นในเรื่องการมีศรัทธาต่อพระเจ้าเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ พระเจ้าในศาสนาอิสลามคือพระอัลลอฮ์ ศาสนาอิสลามมีความเชื่อว่า(กรมศาสนา 2519:31) พระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก มนุษย์จะต้องมีครรลองชีวิตตามพระบัญชาของพระองค์ที่ได้ทรงบัญชาไว้ และทรงห้ามไว้ในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ทั้งนี้เพื่อความผาสุกทั้งในภพนี้และภพหน้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะแสดงออกทางกาย วาจา หรือใจ ทั้งในที่ลับและที่แจ้งย่อมไม่พ้นญาณวิสัยแห่งความรู้ซึ่งของพระเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวมุสลิมมีความเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเป็นอย่างมาก ชาวมุสลิมถือว่าศาสนาเป็นธรรมนูญชีวิต (Code of Life) ของเขาเลยทีเดียว (สมจัย อนุমানราชชน 2513:4)

ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรด้านศาสนา ได้มีผู้สนใจและศึกษาไว้ดังนี้

กริสฎา เทียรทอง (2524:96-103) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อในเรื่องบุญและบาปของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวพุทธ 290 คน ชาวคริสต์ 231 คน ที่ตำบลสำเภาลม อำเภอบึงนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่าชาวพุทธและชาวคริสต์มีความเชื่อที่แตกต่างกันหลายประการ เช่น ชาวคริสต์เชื่อว่าการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากเป็นบุญน้อยกว่าชาวพุทธ สำหรับการไปเยี่ยมคนเจ็บ คนพิการ เด็กกำพร้า คนชรา นั้น ชาวคริสต์เชื่อว่าเป็นบุญมากกว่าชาวพุทธ ส่วนการกระทำที่เป็นบาป เช่น การทำลายสาธารณสมบัติ ชาวคริสต์เห็นว่าเป็นบาปน้อยกว่าชาวพุทธ แต่ในด้านกาทะเลาะวิวาทในครอบครัว การทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้านชาวคริสต์เห็นว่าเป็นบาปมากกว่าชาวพุทธ

นิรมล เตชะปณิต (2522:57-58) ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์กลุ่มละ 100 คน เฉพาะกรณีตำบลโคกขี้หนอน อำเภอบางบาล จังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในข้อคำถามเกี่ยวกับคุณความดีที่ยึดถือ พบความแตกต่างดังนี้ ด้านความยุติธรรม ชาวคริสต์มีศรัทธายึดถือร้อยละ 26 ส่วนชาวพุทธมีศรัทธายึดถือร้อยละ 19 ด้านความรักและความเมตตาชาวคริสต์มีศรัทธายึดถือร้อยละ 30 ส่วนชาวพุทธมีศรัทธายึดถือร้อยละ 18 ในขณะที่ชาวพุทธมีศรัทธายึดถืออยู่ร้อยละ 38 และในข้อคำถามเกี่ยวกับอุดมคติพบว่าชาวคริสต์ปรารถนาจะทำตนให้เป็น

ประโยชน์ต่อสังคมร้อยละ 49 ส่วนชาวพุทธมีลักษณะอุทิศคติเช่นนี้ร้อยละ 31

ดลมนรจ บากา (2523:144-147) ศึกษาความเชื่อทางศาสนาของชาวพุทธและชาวมุสลิมที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างศาสนาละ 60 คน ใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทีละคน ผลปรากฏว่าในข้อความข้อสี่ศรัทธา ความสุภาพเรียบร้อยและช่วยเหลือผู้อื่นในยามทุกข์ยาก ชาวพุทธเห็นด้วยว่าเป็นองค์ประกอบของความดีร้อยละ 30,20 และ 90 ตามลำดับ ในขณะที่ชาวมุสลิมเห็นด้วยกับลักษณะเหล่านี้ร้อยละ 72.2, 38.9 และ 61.1 ตามลำดับ

วิกรม กมลสุโกศล (2518) ศึกษาค่านิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดนครราชสีมา เมื่อเปรียบเทียบนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธกับนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามพบว่ามีค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน คือให้ความซื่อสัตย์เป็นอันดับหนึ่งเหมือนกัน แต่นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธเน้นค่านิยมด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามเน้นค่านิยมด้านความกตัญญูมากกว่านักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ

ความแตกต่างของความเชื่อทางศาสนาและหลักปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้บุคคลที่นับถือศาสนานั้น ๆ มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และค่านิยมที่แตกต่างกันเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานในการวิจัยข้อ 3 ว่า "ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

4. งานวิจัยเกี่ยวกับอาชีพ

ในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่บุคคลจะใช้เวลาอยู่กับการประกอบอาชีพของตน อาร์เธอร์ ที เจอร์ซิลด์ (Jersild 1947:575) เชื่อว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันมักมีบุคลิกภาพที่ต่างต่างกันทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะหน้าที่การงานและความรับผิดชอบที่บุคคลมีส่วนร่วม และเมื่อบุคคลมีความเชื่อ แนวคิด ทศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพเช่นไรก็จะถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองนับเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยตรง และเด็กจะถือตนตามแบบอย่างความประพฤติที่เป็นแบบฉบับของพ่อแม่ (Hilgard 1971:78) โดยเด็กจะเรียนรู้ปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่นตามมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ว่าอะไรดี อะไรถูก อะไรควร นี่คือการเรียนรู้จริยธรรมจากพ่อแม่ ในการอบรมเลี้ยงดูนั้น พ่อ-แม่มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังลักษณะของบุคลิกภาพ ความเชื่อ และแนวคิดต่าง ๆ ทำให้เด็กมีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ ดังนั้นเมื่อหัวหน้าครอบครัวมีอาชีพหลักเช่นไร แนวคิด ค่านิยม และบุคลิกภาพของเขาก็จะมีผลต่อสมาชิกในครอบครัวด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรด้านอาชีพได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

สุวัทนา เอี่ยมมอพรรณ (2515) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับความมีอาวุโสในสังคมไทยโดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้าราชการ นักวิชาการ และนักธุรกิจจำนวน 360 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่าข้าราชการมีค่านิยมเกี่ยวกับความอาวุโสมากกว่านักวิชาการและนักธุรกิจ กล่าวคือข้าราชการเห็นด้วยกับกรณีต้องคำนึงถึงความอาวุโสมากกว่านักวิชาการและนักธุรกิจ

สุนทรী โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522:146, 160) ที่เคยอ้างถึงศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกัน เช่น ชาวนา ชาวไร่ ค้าขาย ธุรกิจการค้า ลูกจ้างเอกชน กรรมกร และข้าราชการ เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "การพูดอย่างจริงใจตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ" แตกต่างกันคือชาวนา ชาวไร่ เห็นด้วยกับคำกล่าวนั้นมากที่สุด (ร้อยละ 88.2) ส่วนข้าราชการเห็นด้วยน้อยที่สุด (ร้อยละ 49.4) และสำหรับคำกล่าวที่ว่า "คนเราควรจะทำและเห็นแก่พรรคพวกของตนมากกว่าคนอื่น" พบว่ากลุ่มที่เห็นด้วยกับคำกล่าวนั้นมากที่สุดคือ ชาวนา ชาวไร่ (ร้อยละ 47.2) และกลุ่มที่เห็นด้วยน้อยที่สุดคือข้าราชการ (ร้อยละ 12.9) อย่างไรก็ตามในข้อที่ว่า "ควรยกย่องลูกชายมากกว่าลูกสาว" ปรากฏว่าทุกกลุ่มอาชีพมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้อง

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ของอาชีพผู้ปกครองกับความเชื่อหรือความคิดเห็นของนักเรียนนั้น มีผู้ทำการศึกษาไว้ ปรากฏผลดังนี้

เสริมเกียรติ พรหมผุย (2521:99) ศึกษาอิทธิพลของการเลี้ยงดูที่มีต่อคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 400 คน ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้แบบสอบถามคุณธรรมแห่งพลเมืองดีซึ่งแก้ไขจากของ ชาลี ลัทธิ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีอาชีพต่างกันคือ อาชีพรับจ้าง เกษตรกร ค้าขาย และรับราชการ มีคุณธรรมแห่งพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน

วันเพ็ญ คำเมือง (2522) ที่เคยอ้างถึงแล้วได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบของสังคมและการให้ความร่วมมือในกิจการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมตามอาชีพของผู้ปกครองอันได้แก่ (1) กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ (2) รับจ้าง ค้าขาย ธุรกิจต่าง ๆ (3) นักการเมือง (4) ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ (5) ข้าราชการครู ข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ พบว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวไม่แตกต่างกัน

และการวิจัยของ สมาน ซาลีเครีอ (2523:25) ที่ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมเชิงสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 714 คน เป็นนักเรียนในกรุงเทพฯ 529 คน และนักเรียนในจังหวัดชัยภูมิ 185 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วัดเกี่ยวกับความเชื่อ ความรู้สึก หรือความปรารถนาที่มีต่อพฤติกรรมเชิงสังคมต่าง ๆ 30 ข้อ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเมตตา-กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรมมีค่านิยมเชิงสังคมต่ำกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามก็พบว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรม อาชีพค้าขาย หรือธุรกิจการค้า และอาชีพรับราชการ มีค่านิยมเชิงสังคมไม่แตกต่างกัน

จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีอาชีพต่างกันหรือมีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกันจะมีความคิดและแนวเชื่อแตกต่างกัน เป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 4 ว่า "ผู้ที่มีอาชีพหลักของครอบครัวรับราชการ ใช้แรงงาน ประกอบธุรกิจการค้า และเป็นลูกจ้างเอกชนจะมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

5. งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิภาค

เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนภาษาพูดของคนในแต่ละภาคแตกต่างกันไป ดังนั้นบุคคลที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ย่อมมีบุคลิกภาพไม่เหมือนกัน ประเสริฐแย้มกลิ่นพุ่ม (2516:18-20) กล่าวถึงลักษณะเด่น ๆ ของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ว่า ภาคเหนือมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คนในภาคนี้จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีการช่วยเหลือร่วมมือกันในการทำงาน ไม่ค่อยเอาเปรียบหรือเป็นศัตรูกัน คนภาคนี้จิตใจโอบอ้อมอารีเป็นมิตรกับคนต่างถิ่น ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เสียเปรียบทางด้านสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ คนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ยากจนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อดำรงชีวิตอยู่รอดไปวันหนึ่ง ๆ มีผลทำให้คนในภาคนี้ไม่สู้ยึดมั่นถือมั่นกับชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีความมักน้อยสันโทษและพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ พยายามที่จะทำให้ชีวิตมีความหมายด้วยการแสวงหาความสนุกสนานร่าเริงเท่าที่จะพอหาได้มากกว่าความเป็นระเบียบจริงจังในชีวิต ส่วนภาคกลางนั้นมีสภาพภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจที่ดีกว่าภาคอื่น คนในภาคนี้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันมากจึงมีลักษณะนิสัยนิยมอิสระภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ชอบทำงานและใช้ชีวิตตนเองตามลำพัง ถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมตนอยู่ใต้อำนาจผู้อื่น ส่วนภาคใต้เป็นภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เช่น สวนยาง เหมือนแร่ คนในภาคนี้จึงมีความรู้สึกภูมิใจในภาคของตนเอง เศรษฐกิจและการค้าของภาคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็ว ฐานะของตนก็อาจ

เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้เช่นกัน ทำให้คนในภาคนี้มีความตื่นตัวและมีการแข่งขันกันมากในเรื่องฐานะ สำหรับกรุงเทพมหานครนั้นเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ พาณิชยกรรม การศึกษา วัฒนธรรม และอุตสาหกรรม เป็นที่รวมของบุคคลหลายกลุ่มหลายอาชีพ ความผูกพันใกล้ชิดกันในกลุ่มเป็นไปอย่างไม่แน่นอน มีการแข่งขันกันในด้าน การประกอบอาชีพและเน้นค่านิยมด้านความสัมฤทธิ์มาก

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคได้แก่

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2523:87-88) ซึ่งเคยอ้างถึงแล้วได้ศึกษาความคิดเห็นของสตรีไทยจากภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกพบว่าสตรีในภาคต่าง ๆ มีความคิดเห็นแตกต่างกันดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของชายหญิงก่อนแต่งงาน พบว่าสตรีในภาคตะวันตกไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งมากที่สุด (ร้อยละ 76.3) รองลงมาคือ สตรีในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ตามลำดับ (ร้อยละ 73.8, 70.7, 69.8 และ 66.1 ตามลำดับ) ส่วนสตรีในภาคเหนือไม่เห็นด้วยน้อยที่สุด (ร้อยละ 57.9) และยังคงตอบว่าเป็นเรื่องธรรมดาจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 28.2

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่บุตรชายและบุตรสาว พบว่าในส่วนที่เห็นว่าบุตรชายควรได้รับการศึกษาสูงกว่าบุตรสาว สตรีในภาคใต้เห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ 23.1) รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 21.9) ส่วนสตรีในภาคกลางเห็นด้วยกับเรื่องนี้ น้อยที่สุด (ร้อยละ 10.3) รองลงมาคือสตรีในภาคเหนือ (ร้อยละ 10.6)

สำหรับงานวิจัยของสุนทรีย์ โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522:145-146) ที่เคยอ้างถึงแล้ว พบว่าคนไทยในภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ "บุตรชายควรได้รับการยกย่องมากกว่าบุตรสาว" ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยในข้อที่ 2 ของสภาสตรีแห่งชาติ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523:69, 71, 77) ซึ่งเคยอ้างถึงแล้ว ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทยในกลุ่มตัวอย่าง 9 ลักษณะ พบว่าคนไทยมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ซึ่งจะยกมาเฉพาะที่เกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมทางสังคมดังนี้

1. ด้านความสัมพันธ์ทางจิตใจและครอบครัวซึ่งครอบคลุมลักษณะเกี่ยวกับความศรัทธา ความเอาใจใส่ การผ่อนปรนให้อภัย ความซื่อสัตย์จริงใจ ความสำนึกในหน้าที่บทบาทและความรับ

ผิดชอบร่วมกัน ความกตัญญูทเวที่ต่อผู้มีพระคุณ พบว่าเยาวชนในภาคเหนือเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญมากต่อค่านิยมด้านนี้ ในขณะที่เยาวชนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสำคัญน้อยกว่าภาคอื่น ($p < .001$)

2. คุณธรรมและศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำหลักคำสอนของศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน การขจัดความเห็นแก่ตัว การไม่คดโกงเอาเปรียบผู้อื่น และการมีเมตตา-กรุณา พบว่าเยาวชนในกรุงเทพฯ แสดงค่านิยมลักษณะนี้สูงกว่าภาคอื่น ๆ ($p < .01$) ในขณะที่เยาวชนภาคใต้แสดงค่านิยมเรื่องนี้ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ

จากงานวิจัยเท่าที่เสนอมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าบุคคลในภูมิภาคต่าง ๆ มีความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันหลายประการ ซึ่งอาจมีผลให้ปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกันไปด้วย จึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานข้อที่ 5 ว่า "ผู้ที่อยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

6. งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพความเป็นเมือง

สภาพความเป็นเมืองสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่ สังคมเมืองและสังคมชนบท ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกันหลายประการ กล่าวคือ ประการแรกมีความแตกต่างกันในด้านลักษณะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ชาวชนบทส่วนใหญ่มีชีวิตที่สัมผัสกับธรรมชาติ ในขณะที่ชาวเมืองอยู่ท่ามกลางความเจริญทางวัตถุ การค้า อุตสาหกรรม ประการที่สอง การมีอาชีพที่ต่างกัน ชาวชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ในขณะที่ชาวเมืองส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือบริการ ประการที่สาม ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ต่างกัน ชาวชนบทมีความสัมพันธ์แบบลึกซึ้งและแน่นแฟ้น ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ผิดกับชาวเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์แบบมีวัตถุประสงค์ มีขอบเขต ประการที่สี่ สภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งชาวเมืองมีมาตรฐานการดำรงชีพสูงกว่า มีเครื่องอำนวยความสะดวกหลายอย่าง ความแตกต่างกันในหลายประการดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยให้ชาวเมืองและชาวชนบทมีความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันไป ดังเช่นในการวิจัยของ สุนทรী โคมิน และสนธิ สมักรการ (2522:91-93) ซึ่งเคยอ้างถึงแล้ว พบว่าสำหรับค่านิยมจุดหมายปลายทาง ค่านิยมที่ชาวชนบทให้สูงกว่าชาวกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่เน้นความสำคัญของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ความมั่นคงปลอดภัยของชาติและของโลก การให้

ความช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่ชาวกรุงเทพฯ เน้นค่านิยมส่วนบุคคลเช่น ความสุขในชีวิตครอบครัว ความสำเร็จในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเป็นผู้รู้ ความมั่งคั่งและศิลปะ ส่วนค่านิยม วัตถุประสงค์นั้น ค่านิยมที่ชาวชนบทให้ความสำคัญสูงกว่าชาวกรุงเทพฯ เป็นค่านิยมด้านจริยธรรมทั้งหมด ได้แก่ความกตัญญูรู้คุณ การรักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน การให้อภัย ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง การพึ่งพาอาศัยกัน และความสะอาด ส่วนชาวกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญสูงกว่าชาวชนบทในค่านิยมทางด้านส่วนตัว ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความสามารถสูง ความกล้า การมีความคิดกว้าง ความคิดสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน และความสนุกสนานร่าเริง

จากการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีในระหว่างบุคคลต่างสภาพแวดล้อมกัน ของ ภูมเรียง อริยกะบุตร (2513:36-40) โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 120 คน ซึ่งเป็นบุคคล 3 รุ่น คือ รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ และหลาน ผลการวิจัยพบว่าในเรื่องของการเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีอายุมากกว่า ชาวชนบทมีความเห็นด้วยต่อเรื่องนี้มากกว่าคนในเมือง ส่วนในเรื่องการปล่อยให้เด็กสาววัยรุ่นออกไปเที่ยวนอกบ้านตามลำพัง พบว่าชาวชนบทมีความไม่เห็นด้วยต่อเรื่องนี้มากกว่าคนในเมือง

งานวิจัยของ จงจรัส แจ่มจันทร์ (2524:74, 76, 82) เพียงพรรณ สุขจันทร์ (2524:61, 63, 69) ยุพา ถิ่นอาบ (2524:70, 72, 78) และ อาลัย จันทร์พาณิชย์ (2524:62, 64, 69) ต่างก็ได้ทำการศึกษาโดยอาศัยเทคนิคการฉายออก (Projective Technique) เพื่อศึกษาว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีการรับรู้และการตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรมอย่างไรภายใต้สถานการณ์หนึ่ง ๆ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามพร้อมภาพประกอบจำนวน 35 ข้อ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนครพนธ์ สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา และบุรีรัมย์ จำนวน 400, 400, 480 และ 400 คน ตามลำดับ การวิจัยในส่วนที่เป็นพฤติกรรมการซื้อสัตย์ซึ่งแยกศึกษา 7 ด้าน คือ การซื้อสัตย์ต่อตนเอง การซื้อสัตย์ต่อสมาชิกในครอบครัว ซื้อสัตย์ต่อบุคคลทั่วไป ซื้อสัตย์ต่อตนเองและครู ซื้อสัตย์ต่อผลการกระทำของตน ซื้อสัตย์ต่อเพื่อน ผลการวิจัยสามในสี่ชิ้นได้ผลสอดคล้องกันกล่าวคือ มีงานวิจัยเพียงชิ้นเดียวของ เพียงพรรณ สุขจันทร์ ที่พบว่านักเรียนที่อยู่ในเขตเมืองสุราษฎร์ธานี มีการแสดงออกด้านความซื้อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นสูงกว่านักเรียนที่อยู่ในนอกเมืองสุราษฎร์ธานี ส่วนอีก 6 ด้าน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับความยุติธรรม อันได้แก่ ความยุติธรรมต่อบุคคลอื่น ความไม่ลำเอียงเพราะรัก ความยุติธรรมในการรักษาสติของผู้อื่น ความยุติธรรมต่อบุคคลอื่นและส่วนรวม ความยุติธรรมต่อการไม่เอาเปรียบกัน ผลการวิจัยสอดคล้องกันทุกชั้นคือนักเรียนที่อยู่ในเมืองและ

นอกเมืองไม่มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมนี้

ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยอันได้แก่ การรักษาระเบียบวินัยในสังคม การรักษาระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน การรักษากฎข้อบังคับของส่วนสาธารณะ การรักษาระเบียบวินัยในห้องประชุม การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน และการรักษาระเบียบวินัยในการใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยสอดคล้องกัน 3 ใน 4 ชั้น กล่าวคือ มิงานวิจัยเพียงชั้นเดียวของ จงจรัส แจ่มจันทร์ พบว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองนนทบุรีกับนักเรียนที่อยู่นอกเมืองไม่มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมรักษาระเบียบวินัย ส่วนงานวิจัยของเพียงพรรณ สุขจันทร์ พบว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองสุราษฎร์ธานี มีการแสดงออกด้านการรักษาระเบียบวินัยของสังคม และการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียนมากกว่านักเรียนที่อยู่นอกเมือง งานวิจัยของ ยุพา ถิ่นอาบ พบว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองนครราชสีมา มีการแสดงออกด้านการรักษาระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนมากกว่านักเรียนนอกเมือง แต่กลับมีการแสดงออกด้านการรักษาระเบียบวินัยในห้องเรียนน้อยกว่านักเรียนนอกเมือง สำหรับงานวิจัยของ อาลัย จันทรพาณิชย์ นั้นพบว่านักเรียนที่อยู่นอกเมืองบุรีรัมย์มีการแสดงออกน้อยกว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองซึ่งตรงข้ามกับงานวิจัยของ เพียงพรรณ สุขจันทร์

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2516) ศึกษาเกี่ยวกับวินัยทางสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ปก.ศ. ปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง และต่างจังหวัด 2 แห่ง จำนวน 430 คน เป็นชาย 200 คน หญิง 230 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดเกี่ยวกับวินัยทางสังคมของ นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาสาธารณสมบัติ การรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ การปฏิบัติตามกฎจราจร การไม่แข่งคิว ฯลฯ อันถือเป็นวินัยทางสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ นักเรียนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่ขัดแย้งกันนี้ทำให้ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าสภาพความเป็นเมืองมีอิทธิพลต่อปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นหรือไม่ แต่จากเหตุผลที่กล่าวแล้วว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบทมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิต จึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานข้อที่ 6 ว่า "ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอมือง และอำเภอชนบท มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน"

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาและสำรวจปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น ของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยตามสภาพที่เป็นจริง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นของกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร อันได้แก่ สถานภาพ เพศ ศาสนา อาชีพหลักของครอบครัว ภูมิภาค และสภาพความเป็นเมือง

สมมุติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน
2. เพศชายและเพศหญิง มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน
3. ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน
4. ผู้ที่มีอาชีพหลักของครอบครัวรับราชการ ใช้แรงงาน ประกอบธุรกิจการค้า และเป็นลูกจ้างเอกชน มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน
5. ผู้ที่อยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน
6. ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเขตใน กรุงเทพมหานครเขตนอก อำเภอเมือง และอำเภอชนบท มีปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่นแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาปฏิกิริยาจริยธรรมทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น ซึ่งมีขอบเขตการดำเนินงานดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครองจากโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียน

มัธยมศึกษา ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร
จำนวน 597, 603, 590, 549 และ 537 คน ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 2,888 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ

2.1 แบบสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรอิสระที่ต้องการศึกษา

2.2 มาตรการปฏิบัติการวิจัยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่

- สถานภาพ จำแนกเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง

- เพศ จำแนกเป็นเพศชาย และเพศหญิง

- ศาสนา จำแนกเป็นศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

- อาชีพหลักของครอบครัว จำแนกเป็น รับราชการ ใช้แรงงาน (ชาวนา ชาวไร่ กรรมกร) ประกอบธุรกิจการค้า และลูกจ้างเอกชน

- ภูมิภาค จำแนกเป็น ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

- สภาพความเป็นเมือง จำแนกเป็น กรุงเทพมหานครเขตใน กรุงเทพมหานคร
เขตนอก อำเภอเมือง และอำเภอชนบท

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือคะแนนที่ได้จากมาตรการปฏิบัติการวิจัยธรรมต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. จริยธรรมคือ แนวทางที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่พึงาม
ถูกต้อง ควรปฏิบัติ พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีงาม ไม่ถูกต้อง ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อ
ผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติการวิจัยธรรม หมายถึง การตอบสนองของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของ
ผู้อื่น เกิดจากการประเมินพฤติกรรมของผู้อื่นแล้วมีความรู้สึกในทางบวกหรือลบ ซึ่งอาจนำไปสู่การ
แสดงออกของพฤติกรรมตอบสนองได้

3. พฤติกรรมทางสังคม (Social Behaviors) หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออกเพื่อสังสรรค์โต้ตอบกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ในที่นี้ประกอบด้วยพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ 24 พฤติกรรมคือ

1. การพูดปด
2. การรักษาสัญญา
3. การให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น
4. การใช้กโสมบาย
5. การประจบ
6. การปฏิบัติต่อผู้ชายคิดว่าผู้หญิง
7. การปฏิบัติต่อลูกคนโตคิดว่าลูกคนรองลงมา
8. การปฏิบัติต่อคนที่ร่ำรวยคิดว่าคนที่ไม่ร่ำรวย
9. การเห็นแก่พวกพ้อง
10. การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น
11. การให้อภัย
12. การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
13. การเบียดเบียนผู้อื่น
14. การบำเพ็ญประโยชน์
15. การรักษาระเบียบวินัย
16. การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ
17. การแสดงความกตัญญูทเวที่
18. การคำนึงถึงความอาวุโส
19. การเกรงใจ
20. การฝิดจรรยาธรรมทางเพศของชาย
21. การฝิดจรรยาธรรมทางเพศของหญิง
22. การรักษาหน้า
23. การอิจฉาวิชา
24. การอวดตน

4. พฤติกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา หมายถึงพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร เมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมมีความสุข เป็นพฤติกรรมทางสังคมด้านบวกได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรักษาระเบียบวินัย การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ การแสดงความกตัญญู-กตเวทีก การคำนึงถึงความอาวุโส ฯลฯ

5. พฤติกรรมทางสังคมที่ไม่พึงปรารถนา หมายถึงพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร เมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมปราศจากความสุข เป็นพฤติกรรมทางสังคมด้านลบได้แก่ การพูดปด การให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น การใช้กลโสมบาย การเบียดเบียนผู้อื่น การผิดจริยธรรมทางเพศของชาย การผิดจริยธรรมทางเพศของหญิง การฉ้อฉล รัชยา ฯลฯ

6. นักเรียน หมายถึงผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2524 ที่ส่งมาจากโรงเรียนที่เป็นตัวแทนในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

7. ครู หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่สอนอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ส่งมาจากโรงเรียนที่เป็นตัวแทนในภูมิภาคต่าง ๆ เช่นเดียวกับนักเรียน

8. ผู้ปกครอง หมายถึง บิดา มารดา หรือผู้อุปการะเลี้ยงดูนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบแนวคิดทางจริยธรรมของคนไทยต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น
2. ทำให้เห็นภาพรวมของคนไทยในสังคมว่ามีวิถีชีวิตที่เคร่งครัดหรือหลวมในด้านปฏิบัติการจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น
3. เป็นประโยชน์ต่อการจัดการอบรมจริยศึกษาหรือหลักสูตรการเรียนการสอนจริยศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย
4. เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจทางด้านจริยธรรมต่อไป